

Објављени текст не садржи заштићене или изостављене податке. Заштићени подаци приказани су ознаком [...] или у распону који Комисија сматра одговарајућим начином заштите, а изостављени подаци ознаком XXX.

Република Србија
КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТУ КОНКУРЕНЦИЈЕ

**ИЗВЕШТАЈ
О АНАЛИЗИ УСЛОВА
КОНКУРЕНЦИЈЕ НА ТРЖИШТУ
ПРОИЗВОДЊЕ И ПРОДАЈЕ
СУНЦОКРЕТА НА ТЕРИТОРИЈИ
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ У ПЕРИОДУ
2016-2018. ГОДИНА**

Садржај

1. Предмет и циљ анализе	3
2. Производња сунцокрета.....	4
2.1. Производња сунцокрета у свету.....	4
2.2. Производња сунцокрета у Србији.....	5
3. Увоз и извоз сунцокрета	6
3.1. Увоз и извоз сунцокрета - свет	6
3.2. Увоз и извоз сунцокрета - Србија.....	7
4. Увоз и извоз сунцокретовог уља.....	9
4.1. Сирово сунцокретово уље.....	9
4.2. Рафинисано сунцокретово уље.....	10
5. Откуп сунцокрета	11
5.1. Откупљене количине	11
5.2. Откупне цене	14
6. Закључак.....	19

1. Предмет и циљ анализе

На основу одредби члана 21. став 1. тачка б) Закона о заштити конкуренције („Службени гласник РС”, број 51/09 и 95/13 - у даљем тексту: Закон), Комисија за заштиту конкуренције (у даљем тексту: Комисија) је спровела испитивање услова конкуренције на тржишту производње и продаје (откупа) сунцокрета на територији Републике Србије у периоду од 2016. до 2018. године.

За потребе анализе идентификована су два релевантна тржишта и то:

1. Тржиште производње сунцокрета и
2. Тржиште откупа сунцокрета.

Предмет анализе било је прикупљање и обрада релевантних података о производњи, откупу, увозу и извозу семена сунцокрета и утврђивање околности под којима се врши откуп сунцокрета рода 2018. године.

Циљ анализе је био да се сагледа тржиште производње и продаје сунцокрета, са аспекта тржишне структуре и удела учесника на том тржишту, као и да се анализира кретање откупних цена сунцокрета у посматраном периоду.

Анализа је спроведена у периоду од јануара до септембра 2019. године и обухватила је податке о производњи, откупу, извозу и увозу семена сунцокрета, као и о извозу и увозу сировог и рафинисаног сунцокретовог уља у периоду 2016-2018. година.

Основни извор података представљали су учесници на тржишту – произвођачи сунцокретовог уља, којима се Комисија обратила посебним захтевом за достављање података и информација. Од учесника на тржишту је тражено да доставе следеће податке за период 2016-2018. година:

- укупна набављена количина сунцокрета, посебно за домаће а посебно за инострано тржиште;
- укупна вредност набавке сунцокрета, посебно за домаће а посебно за инострано тржиште;
- стање залиха на крају месеца;
- набављена количина и вредност набавке по добављачима, уз навођење да ли је у питању произвођач или откупљивач и
- све уговоре са наведеним добављачима сунцокрета.

Подаци о увозу и извозу семена сунцокрета, сировог и рафинисаног сунцокретовог уља прибављени су од Министарства финансија - Управе царина. Поред наведених података, за потребе анализе коришћени су подаци Републичког завода за статистику, као и други расположиви јавно доступни подаци и информације о производњи и о извозу/увозу сунцокрета у Републици Србији и у свету.

2. Производња сунцокрета

2.1. Производња сунцокрета у свету

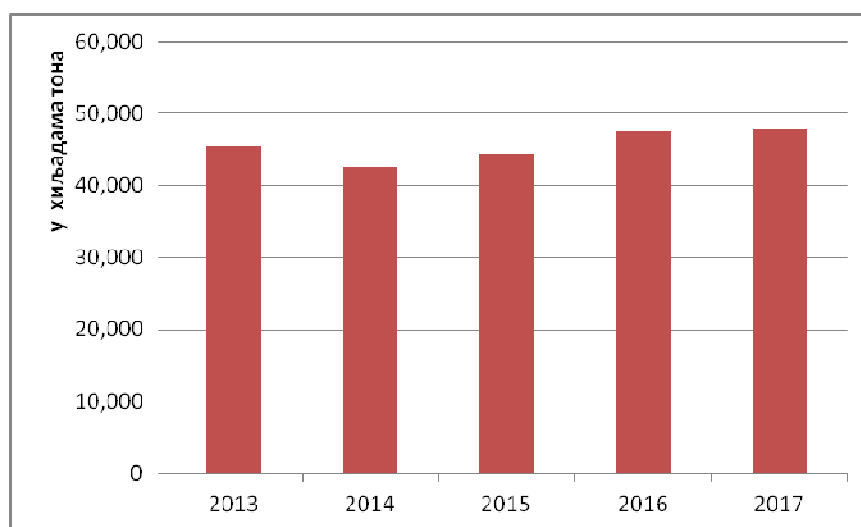
Семенке сунцокрета се претежно користи за производњу уља. Имају велику хранљиву вредност и садрже 30-50% уља, око 23% беланчевина и 8% угљених хидрата. Сунцокрет је богат витаминима, укључујући витамин Е и витамине из Б комплекса, минералима магнезијум, селен, бакар, цинк, калијум, натријум, гвожђе, манган, фосфор и калцијум, као и есенцијалним масним киселинама, што омогућава његову широку примену. Од сунцокретовог уља се производе маргарин, мајонез, стеарин, фармацеутски производи, боје, лакови и др¹.

Сунцокрет се сеје почетком априла, а сазрева крајем августа и почетком септембра.

Према подацима Светске организације за храну и пољопривреду УН (FAO), просечна годишња производња сунцокрета у свету у протеклих пет година износи око 45 милиона тона, на укупно засејаној површини од око 25 милиона хектара.

У периоду од 2013. до 2017. године светска производња сунцокрета није претрпела значајније промене и у 2017. години била је за 6% већа од производње остварене на почетку посматраног периода.

Графикон бр. 1 - Производња сунцокрета у свету (2013-2017)²

Извор: FAOSTAT

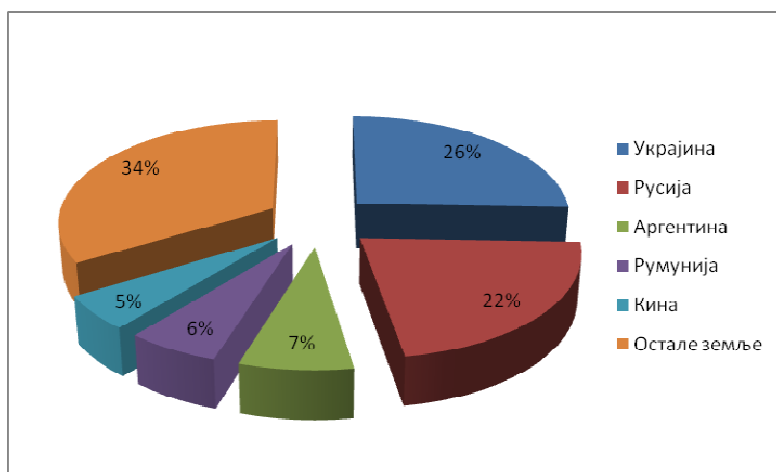
Највећи произвођачи сунцокрета су Украјина и Русија и ове две државе производе око половине укупне светске производње сунцокрета. Трећи по реду произвођач је Европска унија, у оквиру које предњаче Румунија, Мађарска и Бугарска, а међу значајне светске произвођаче убрајају се и Аргентина и Кина.

Десет највећих светских произвођача сунцокрета учествује у укупној светској производњи са око 75%, док првих пет чини 2/3 светске производње.

¹ Извор: <https://victorialogistic.rs/poljoprivreda/suncokret-iz-drugog-ugla>. Приступ од 23.09.2019.г.

² Податак за 2018. годину није био доступан у моменту израде извештаја.

Графикон бр. 2 - Структура тржишта производње сунцокрета у 2017. години

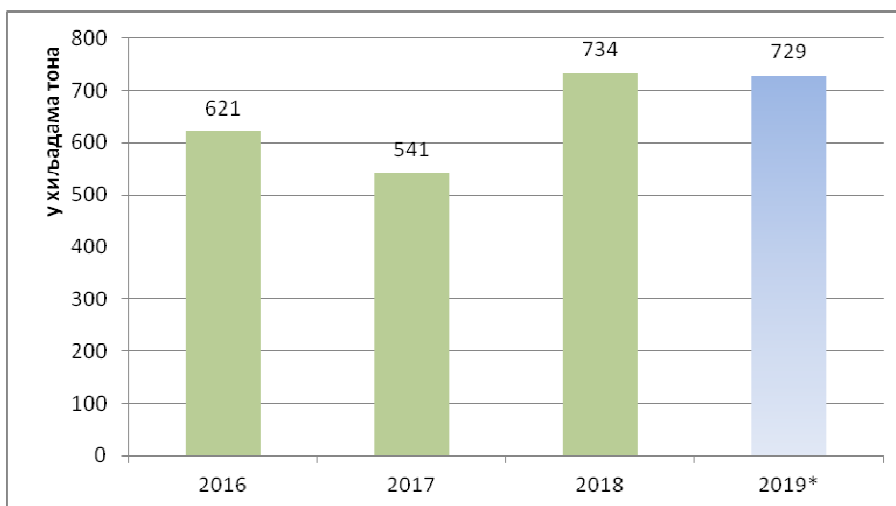
Извор: FAOSTAT

2.2. Производња сунцокрета у Србији

Према подацима за 2016. и 2017. годину, Србија је 16. по реду произвођач сунцокрета у свету и у укупној светској производњи учествује са 1,1-1,3%.

На наредном графикону приказана је производња семена сунцокрета у посматраном трогодишњем периоду, уз приказ очекиване производње у 2019. години.

Графикон бр. 3 - Производња сунцокрета у Србији (2016-2019*)

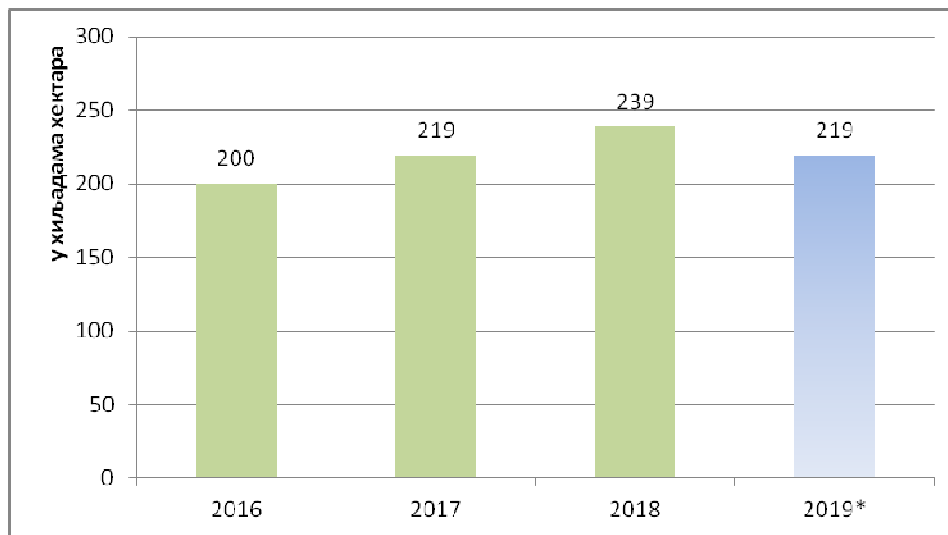
Извор: РЗС (www.stat.gov.rs)

*очекивана производња

Производња сунцокрета у Србији у посматраном периоду има променљив тренд. Након пада производње у 2017. години за 13% у односу на претходну, 2016. годину, производња у 2018. години премашује 700 хиљада тона, што представља раст од 36% у односу на годину која јој претходи. Према очекивањима за 2019. годину, производња сунцокрета ће претрпети мањи пад у односу на 2018. годину и износиће 729 хиљада тона.

Укупна пожњевена површина од 2016. године има позитиван тренд све до 2019. године, када ће, према очекивањима, доћи до извесног смањења пожњевене површине и повратка на ниво из 2017. године.

Графикон бр. 4 - Површина под сунцокретом (2016-2019*)

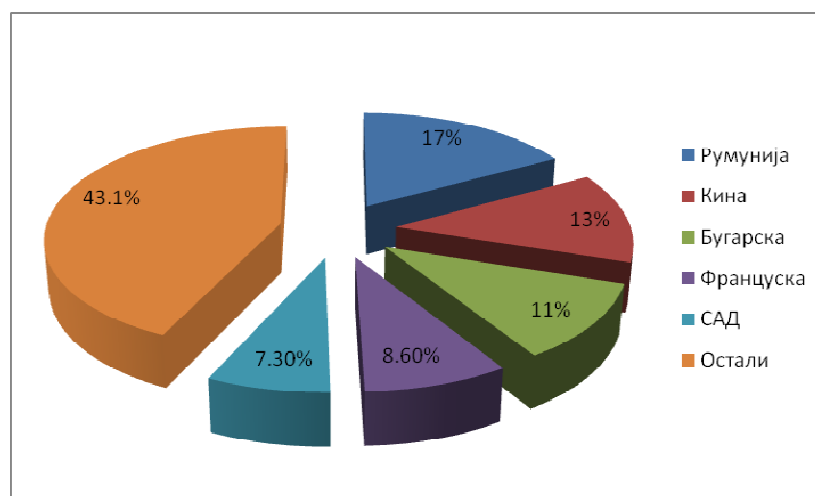
Извор: РЗС (www.stat.gov.rs)

3. Увоз и извоз сунцокрета

3.1. Увоз и извоз сунцокрета - свет

Највећи извозник сунцокрета у свету је Румунија, која годишње извезе 16-18% укупног светског извоза сунцокрета. Поред Румуније, значајни извозници су и Бугарска, САД, Кина и Француска и ових пет земаља чине 55-60% укупног светског извоза.

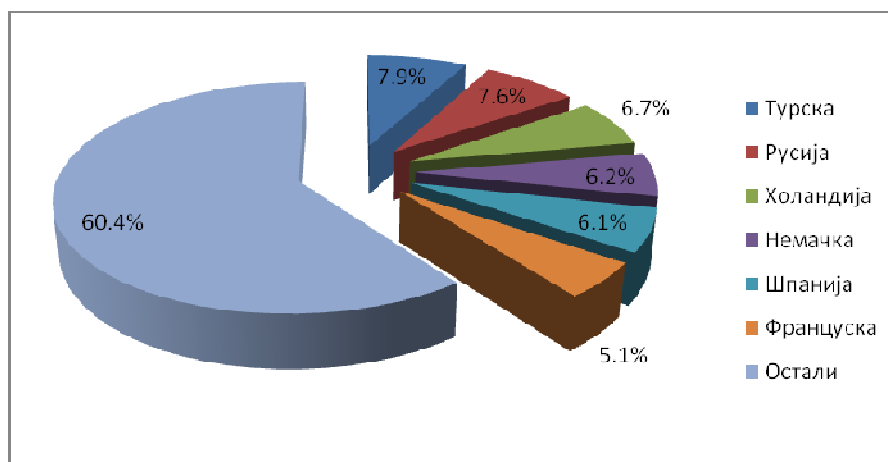
Графикон бр. 5 - Структура извоза сунцокрета у 2017. години

Извор: www.atlas.media.mit.edu

Највећи увозници сунцокрета су Холандија, Француска, Шпанија, Русија, Турска и Немачка и ових 6 земаља чини око 40% укупног увоза сунцокрета на светском нивоу.

Графикон бр. 6 - Структура увоза сунцокрета у 2017. години

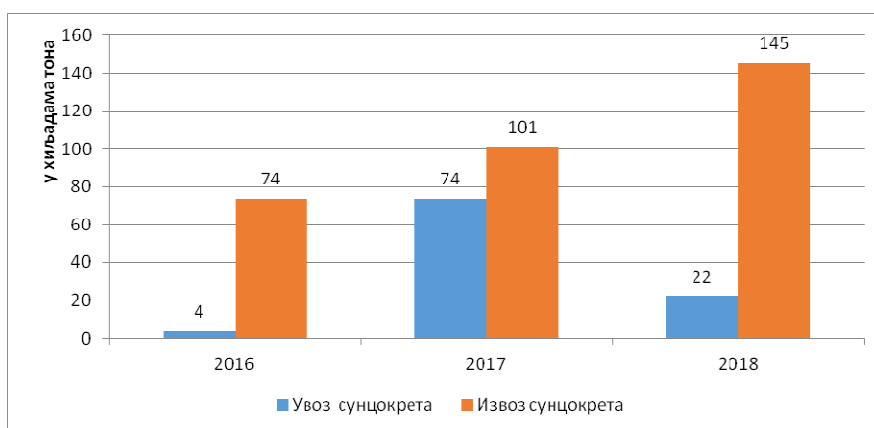

Извор: www.atlas.media.mit.edu

3.2. Увоз и извоз сунцокрета - Србија

Република Србија је нето извозник сунцокретовог семена, уз просечну увозну цену која у целом посматраном периоду премашује просечну извозну цену. У трогодишњем периоду извоз сунцокрета је готово удвостручен, уз просечну годишњу стопу раста од око 40%.

Графикон бр. 7 - Увоз и извоз сунцокрета (2016-2018)

Извор: Калкулације КЗК на бази података Управе царина

Стављајући у однос статистички податак о производњи и податак Управе царина о извозу семена сунцокрета, можемо закључити да је у 2016. години извоз сунцокрета чинио 12% домаће производње, док је у 2017. и 2018. години чинио око 20% домаће производње.

Тржиште извоза сунцокрета је релативно концентрисано и првих пет извозника чини 2/3 укупног извоза у 2016. години, односно преко 80% укупног извоза у 2017. и 2018. години. Убедљиво највећи извозник је ХХХ са преко 50% укупно извезених количина сунцокрета, а међу значајнијим извозницима јављају се и ХХХ и др.

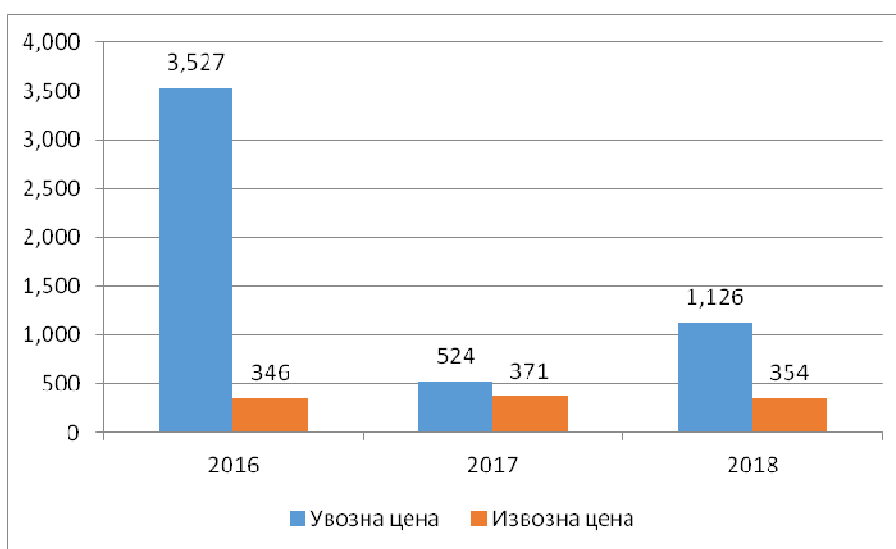
Сунцокрет се највише извози у БиХ (око 50% у 2016. години), као и у суседне земље Европске уније (Мађарску, Румунију, Италију), а највише се увози из Бугарске, Румуније и Мађарске³.

Увоз сунцокрета имао је променљив тренд у посматраном периоду. Просечна увозна цена била је најнижа у 2017. години када се и увоз нашао на трогодишњем максимуму, а највиша је била у 2016. години када је остварен рекордно мали увоз сунцокрета. Посматрано у односу на домаћу потрошњу сунцокрета за потребе производње сунцокретовог уља, удео сунцокрета из увоза је релативно занемарљив и не прелази 4%, а само у 2017. години достиже 14%.

За разлику од просечне увозне цене, просечна извозна цена остала је релативно константна и кретала се око 350 евра по тони.

Најзначајнији увозници сунцокрета у 2017. и 2018. години били су XXX и XXX, а удео првих пет увозника у укупном увозу повећан је са 57,3% у 2016. години на 80,7% у 2018. години.

Графикон бр. 8 - Просечна увозна и извозна цена сунцокрета (ЕУР/т)

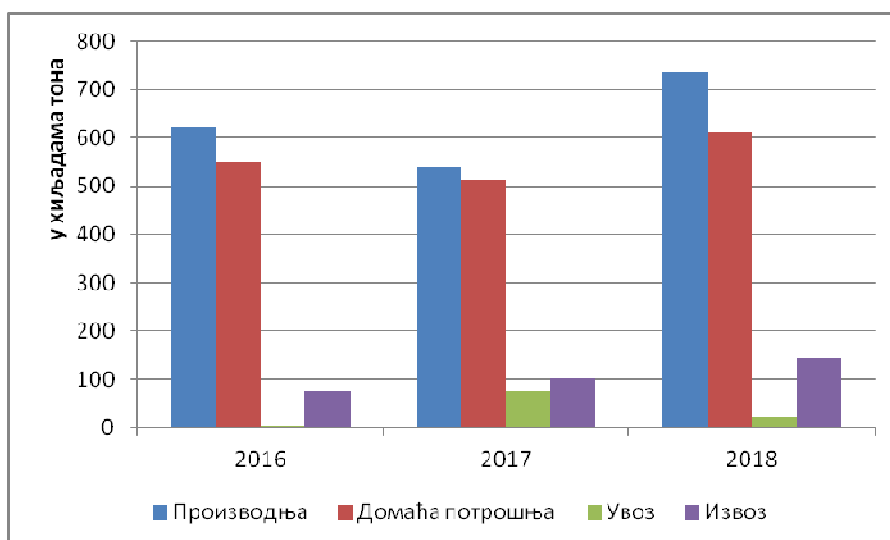

Извор: Калкулације КЗК на основу података Управе царина

На наредном графикону дат је упоредан преглед производње, увоза, извоза и процењене домаће потрошње сунцокрета, која је добијена тако што је производњи додат увоз, а одузет извоз, не узимајући у обзир залихе. Процењена домаћа потрошња сунцокрета кретала се у посматраном периоду између 500 и 600 хиљада тона, а пад производње у 2017. години био је делимично отклоњен повећаним увозом.

³ Извор: Жита Србије, Месечни извештај, јул 2017.г. <https://www.zitasrbije.rs/pdf/103.pdf>

Графикон бр. 9 - Производња, увоз, извоз и потрошња сунцокрета (2016-2018)

Извор: Калкулације СЕА на основу података РЗС и Управе царина

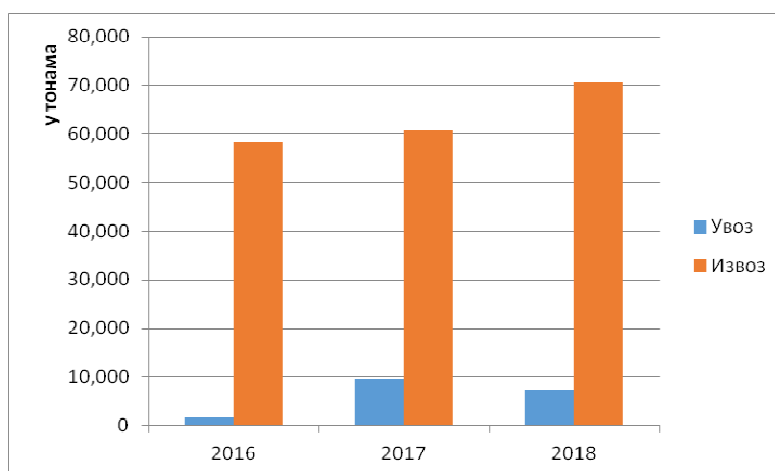
4. Увоз и извоз сунцокретовог уља

4.1. Сирово сунцокретово уље

Република Србија је нето извозник сировог сунцокретовог уља. Извоз сировог уља има растући тренд у посматраном трогодишњем периоду уз просечну годишњу стопу раста од око 10%.

Највећи извозници сировог уља су XXX и XXX и ова два учесника скупа чине око 2/3 укупног извоза. На страни увоза такође се издвајају два увозника, XXX и XXX и они у 2018. години чине скупа чак 95% укупног увоза сировог уља.

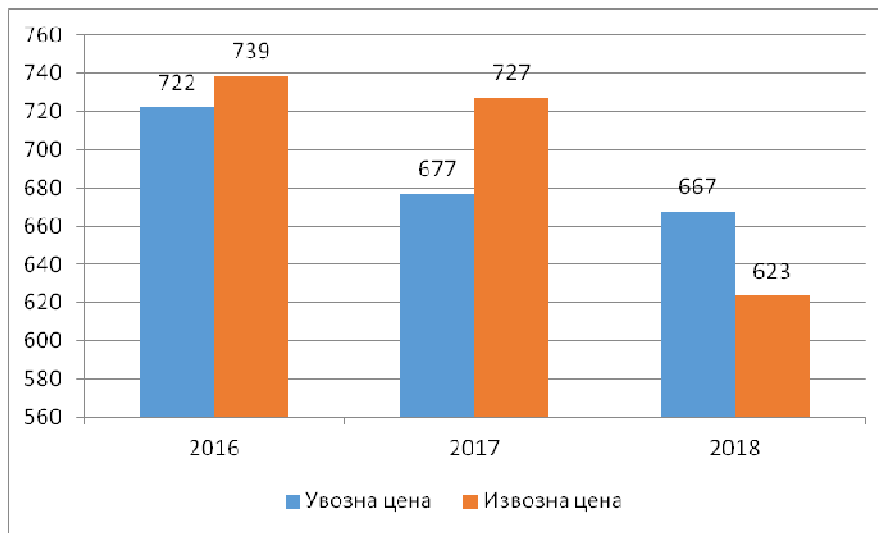
Графикон бр. 10 - Увоз и извоз сировог уља (2016-2018)

Извор: Калкулације КЗК на основу података Управе царина

Просечна увозна и извозна цена сировог уља имале су негативан тренд у трогодишњем периоду. Просечна извозна цена смањена је у посматраном периоду за 16%, док је просечна увозна цена смањена за 8%.

Графикон бр. 11 - Просечна увозна и извозна цена сировог уља (у ЕУР/т)

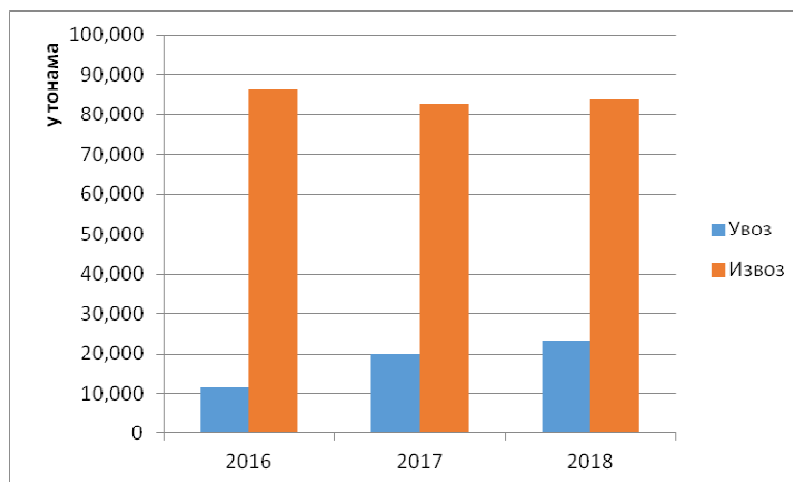
Извор: Калкулације КЗК на основу података Управе царина

Услед пада просечне извозне цене у 2018. години у односу на 2017. годину за 15%, просечна увозна цена је у 2018. години први пут премашила просечну извозну цену.

4.2. Рафинисано сунцокретово уље

Република Србија је нето извозник рафинисаног уља сунцокрета. Извоз рафинисаног уља није се значајније мењао у посматраном периоду, док је увоз растао по просечној годишњој стопи од 45%.

Графикон бр. 12 - Увоз и извоз рафинисаног уља (2016-2018)

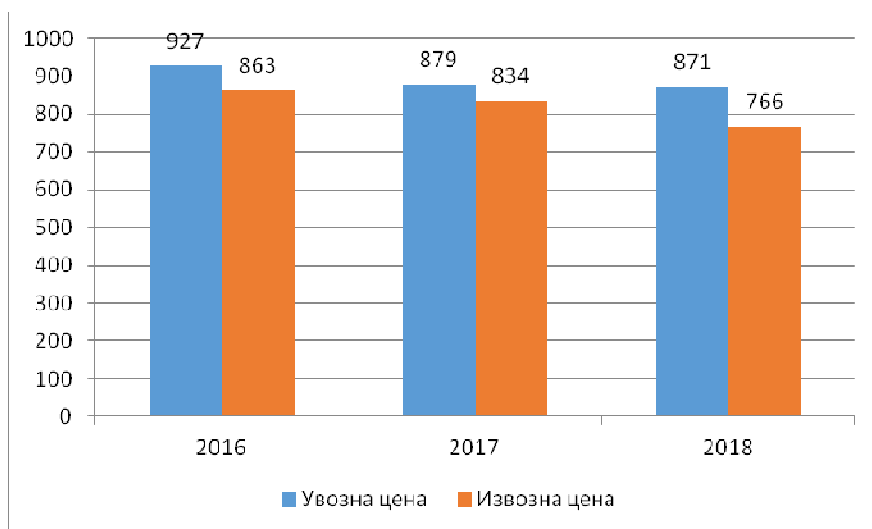

Извор: Калкулације КЗК на основу података Управе царина

Слично као код сировог уља, просечна увозна и извозна цена рафинисаног сунцокретовог уља имале су негативан тренд у трогодишњем периоду. Просечна извозна цена смањена је у посматраном периоду за 11%, док је просечна увозна цена смањена за 6%.

Просечна увозна цена је у целом посматраном периоду била нешто изнад просечне извозне цене, а у 2018. години је, услед пада просечне извозне цене за 8% у односу на 2017. годину, разлика између ове две цене износила 14%.

Графикон бр. 13 - Просечна увозна и извозна цена рафинисаног уља (у ЕУР/т)

Извор: Калкулације КЗК на основу података Управе царина

Највећи увозник рафинисаног уља је предузеће ХХХ, које увезе око 95% укупно увезених количина рафинисаног уља сунцокрета, док су највећи извозници ХХХ и ХХХ и ова два друштва скупа извезу 75%-85% укупних количина.

5. Откуп сунцокрета

5.1. Откупљене количине

Укупан откуп сунцокрета на домаћем тржишту процењен је на основу података које су доставили учесници на тржишту –произвођачи сунцокретовог уља и то:

- Дијамант АД из Зрењанина,
- Витал АД из Врбаса,
- Сунце АД из Сомбора,
- Банат АД из Нове Црње и
- Victoriaoil АД из Шида.

Поред домаћих произвођача сунцокретовог уља, подаци су прикупљени и од друштва Bimal Trading doo из Београда и Bimal Agri doo из Бечеја, која припадају Bimal групи са седиштем у Брчком, БиХ⁴.

Од учесника на тржишту тражено је да доставе податке о набавци сунцокрета у два квалитета и то:

- набавка меркантилног сунцокрета или први нето, тј. количина која се измери на колској ваги приликом пријема и
- набавка сунцокрета СРПС квалитета, тј. количина која настаје свођењем на обрачунски квалитет по ком се врши плаћање сунцокрета.

Податке су на тражени начин доставили ХХХ. ХХХ је доставио само податке о набавци сунцокрета СРПС квалитета, уз образложење да се у информациони систем одмах по пријему унесе подаци о количинама које настају свођењем на обрачунски СРПС квалитет, док је ХХХ доставио поред набавке меркантилног сунцокрета и набавку припремљеног зрна.

Из разлога упоредивости, за процену укупног откупа сунцокрета на годишњем нивоу узети су подаци који се односе на откуп сунцокрета СРПС квалитета, који представља обрачунску категорију и најчешће незнатно одступа (мањи је) од укупно набављене количине меркантилног сунцокрета.

Произвођачи уља сунцокрет набављају углавном на домаћем тржишту, а у 2017. и 2018. години одређене (мање) количине набављене су и из увоза, при чему удео набавке из увоза у укупним набавкама сунцокрета појединачних произвођача углавном не премашује 10%.

Произвођачи уља набављају сунцокрет директно од произвођача, од других откупљивача, и/или од произвођача који су истовремено и откупљивачи.

ХХХ

Произвођачи уља најчешће имају добављаче сунцокрета од којих се претежно снабдевају, али у циљу минимизације ризика снабдевања у току године сунцокрет набављају од већег броја добављача, произвођача и/или откупљивача. Као последица наведеног, дешава се да добављач који је испоручио значајнију количину сунцокрета у једној години (или месецу), већ у наредној години (или месецу) испоручи занемарљиве количине или потпуно нестане са списка добављача.

Произвођачи уља сунцокрет набављају такође једни од других.

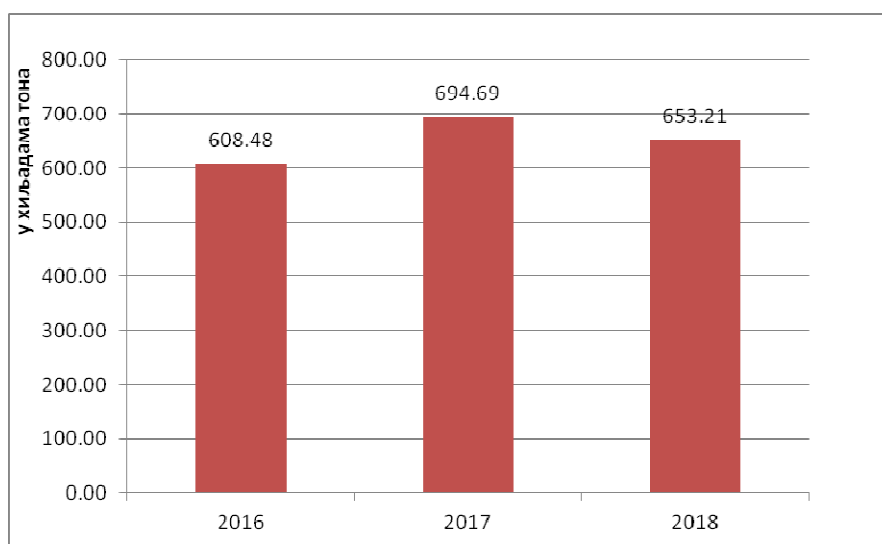
ХХХ

⁴ Bimal је значајан произвођач сунцокретовог уља у БиХ. У посматраном периоду није имао капацитете за производњу уља у Републици Србији. Друштво Bimal Agri се бави складиштењем семена уљарица и житарица, као и организацијом пољопривредне производње и локалном трговином сировина на подручју регије. ХХХ.

У циљу процене укупних откупљених количина сунцокрета, ове међусобне набавке су искључене из укупне набавке сунцокрета, како не би дошло до дуплирања набављених количина.

Од осталих добављача сунцокрета, који су такође откупљивачи али нису произвођачи уља, истичу се XXX и др⁵.

Графикон бр. 14 - Откуп сунцокрета на домаћем тржишту (2016-2018)

Извор: Калкулације КЗК на основу података учесника на тржишту

Приказани подаци се односе на укупну набавку сунцокрета у току односне календарске године на домаћем тржишту.

Табела бр. 1 – Откуп сунцокрета на домаћем тржишту (у тонама)

[...]

Извор: Калкулације СЕА на основу података учесника на тржишту

Процењен укупан откуп сунцокрета у посматраном трогодишњем периоду кретао се између 600-700 хиљада тона годишње. Процењени откуп је био највећи у 2017. години, када је дошло до повећања откупљених количина за 14% у односу на претходну, 2016. годину, да би у 2018. години дошло до смањења откупљених количина за 6%, тако да је откуп у 2018. години био за 7% већи од откупа у 2016. години.

Структура тржишта откупа сунцокрета није се битније мењала у посматраном трогодишњем периоду. Највећи откупљивачи су уљаре XXX и XXX, а следи их XXX и ова три тржишна учесника откупе преко 80% укупно откупљених количина сунцокрета.

Графикон бр. 15 - Структура тржишта откупа сунцокрета у 2018. години

[...]

Извор: Калкулације КЗК на основу података учесника на тржишту

⁵ XXX.

Уколико се процењени подаци о откупу ставе у однос са статистичким подацима о укупној производњи сунцокретовог зрна, може се закључити да у 2016. и 2018. години процењени откуп солидно рефлектује домаћу производњу семена, док у 2017. години откуп прецењује произведене количине за око 30%. Имајући у виду да је у 2017. години остварен значајан увоз сунцокретовог семена, може се претпоставити да је ова разлика делимично резултат тога што су поједини учесници на тржишту куповали од других откупљивача на домаћем тржишту који су сунцокрет претходно (делимично) набавили из увоза.

Табела бр. 2 – Производња и откуп сунцокрета

Година	Производња (у тонама)	Откуп (у тонама)	Откуп (у %)
2016	621,127	608,483	98%
2017	540,590	694,692	129%
2018	733,706	653,207	89%

Извор: Калкулације КЗК на основу података учесника на тржишту и РЗС

Уколико се, међутим, подаци о откупу сунцокретовог зрна ставе у однос са статистичким подацима о оствареној производњи сировог и рафинисаног сунцокретовог уља у 2016. и 2017. години, може се закључити да је производња сировог уља повећана за 15%, а производња рафинисаног уља за 10%, што не одступа значајно од повећања укупне набавке сунцокрета од стране произвођача уља у посматраном периоду.

Табела бр. 3 – Откуп сунцокрета, производња сировог и рафинисаног уља (у тонама)

Година	Откуп сунцокрета	Производња сировог уља	Производња рафинисаног уља
2016	608,483	210,464	164,033
2017	694,692	241,730	179,927
2016=1.00	1.14	1.15	1.10

Извор: Калкулације КЗК на основу података учесника на тржишту и РЗС

Откуп сунцокрета је сезонског карактера. Сунцокрет се претежно откупљује у периоду од августа до децембра, када се врши откуп рода из текуће године, док се у периоду од јануара до јула откупљује сунцокрет рода из претходне године. У периоду од августа до октобра откупи се око 70-75% укупних количина сунцокрета, а најмањи откуп је у јуну и јулу месецу, пред јесењу жетву.

5.2. Откупне цене

У циљу сагледавања тржишта откупа сунцокрета са аспекта цене, анализирано је кретање недељне цене сунцокрета у периоду од јануара 2016. до децембра 2018. године. Као референтна недељна цена узета је цена за килограм зрна сунцокрета у ринфузи без пореза на додату вредност, а као извор цена узета је база Система тржишних информација пољопривреде Србије (СТПС) Министарства пољопривреде.

Референтна недељна цена израчуната је као проста аритметичка средина цена у Суботици и у осталим местима (Панчево, Сремска Митровица, Шабац, Нови Сад) у односној недељи. Графички приказ кретања цене сунцокрета представљен је на следећем графикону.

Графикон бр. 16 - Кретање цене сунцокрета у периоду 2016-2018. година

Са приложеног графикона се може уочити да цена сунцокрета у току године има променљив тренд, при чему су најниже цене зрна по правилу забележене у августу месецу, на самом почетку жетве и откупа рода из текуће године, између 30. и 35. недеље. У 2016. години најнижа цена сунцокрета била је у 35. недељи и износила је 33,00 динар по кг, док је у 2017. години најнижа цена сунцокрета била у 30. недељи и износила је 31,00 динар по кг.

У 34. недељи 2018. године долази до значајног пада цене зрна сунцокрета са 38,00 на 28,00 динара по кг, што је уједно и најнижа забележена откупна цена у посматраном трогодишњем периоду. Након извесног опоравка у 35. и 36. недељи, откупна цена се поново враћа на ниво од око 29,00 дин/кг, на коме остаје све до краја 2018. године.

На наредном графикону приказане су просечне откупне цене сунцокрета на годишњем нивоу за посматраних шест учесника на тржишту. Просечна годишња откупна цена израчуната је тако што је укупна годишња вредност откупа без ПДВ-а стављена у однос са укупном откупљеном количином сунцокрета.

За учеснике на тржишту који нису посебно исказали вредност откупа, иста је израчуната тако што је за сваки месец посебно откупљена количина помножена са приказаном просечном откупном ценом у том месецу, а затим су сабране месечне количине, са једне стране и вредност откупа, са друге стране, како би се добили годишњи износи. Њиховим стављањем у однос добијена је просечна годишња откупна цена.

С обзиром на то да је посматрани временски период анализе календарска година, а не пољопривредна година, која би у овом случају обухватала временски период од августа текуће до јула наредне године, поменути калкулацију просечне откупне цене треба посматрати као апроксимативну. Ово се посебно односи на 2018. годину, у којој је дошло до значајнијег пада откупне цене зрна рода 2018. године (које се откупљивало од августа месеца) у односу на зрно рода 2017. године (које се откупљивао до августа месеца). XXX

Међутим, имајући у виду да се у другој половини календарске године, тачније од августа до децембра месеца, откупи око $\frac{3}{4}$ укупних годишњих количина, те да се у овом периоду откупљује претежно или искључиво зрно из текуће године, може се основано претпоставити да одступања приказане цене од стварне просечне откупне цене по овом основу у 2018. години нису значајна.

XXX

Графикон бр. 17 - Просечна набавна цена сунцокрета у РСД/кг без ПДВ-а

[...]
Извор: Калкулације КЗК на основу података учесника

XXX

Просечна набавна цена за посматраних шест учесника на тржишту, израчуната као проста аритметичка средина њихових просечних набавних цена, у 2018. години нижа је за 16% од просечне набавне цене у 2017. години.

Приликом тумачења приказаних података о просечним набавним ценама потребно је узети у обзир следеће напомене:

XXX

У табели бр. 4 дате су вредности којима се упоредно приказује просечна набавна цена у свакој од посматраних година, стандардна девијација као апсолутна мера дисперзије, односно одступања од просечне вредности и коефицијент варијације као релативна мера одступања, који омогућава мерење варијабилитета серија када су обележја у истим јединицама, а имају различите аритметичке средине, што је овде случај. Вредност овог коефицијента показује груписаност података око аритметичке средине, тако да што је коефицијент варијације мањи, то је већа груписаност око аритметичке средине и обрнуто, што је овај коефицијент већи, то је веће одступање од просечне вредности.

Табела бр. 4 - Просечне набавне цене сунцокрета (у РСД/кг), 2016-2018.г.

Показатељ	2016	2017	2018	Индекс 2018 (2017=100)
Просечна набавна цена (РСД/кг)	37.75	38.73	32.60	84
<i>Стандардна девијација</i>	1.61	0.93	2.99	
<i>Коефицијент варијације</i>	4.3%	2.4%	9.2%	

Извор: Калкулације КЗК на основу података учесника на тржишту

Као што се из датог прегледа може видети, уколико се 2018. година упореди са претходним годинама, уочава се да иста има најнижу средњу вредност откупних цена, али да истовремено има највишу вредност коефицијента варијације и стандардне девијације, што указује на релативно већа одступања међу откупљивачима у погледу откупних цена у односу на претходне године. Међутим, приликом тумачења је важно

имати у виду да је на износ коефицијента варијације и стандардне девијације нарочито утицала ХХХ.

У табели бр. 5 су приказане просечне набавне цене на почетку сезоне откупа.

[...]

Табела бр. 5 - Просечне набавне цене на почетку сезоне откупа (у РСД/кг)

Показатељ	2016	2017	2018	Индекс 2018 (2017=100)
Просечна набавна цена (РСД/кг)	35.60	37.04	29.27	79
<i>Стандардна девијација</i>	3.82	1.91	1.58	
<i>Коефицијент варијације</i>	10.7%	5.1%	5.4%	

Извор: Калкулације СЕА на основу података учесника на тржишту

На основу приложене табеле стичемо нешто другачију слику односа просечних набавних цена сунцокрета у посматраном периоду. За почетак, видимо релативно уједначен пад просечне набавне цене у 2018. у односу на 2017. годину који се креће у распону ХХХ, што у просеку представља пад за 21%. Такође примећујемо да стандардна девијација има најнижу вредност управо у 2018. години, док је коефицијент варијације нешто изнад вредности у 2017. години, али испод вредности у 2016. години.

Имајући у виду да су у табели бр. 5 приказане просечне месечне цене на почетку жетве, односно сезоне откупа рода из текуће године, а не годишњи просек, који обухвата род из претходне и из текуће године, може се претпоставити да оне нешто боље осликавају стање на тржишту у погледу откупне цене рода 2018 године. Међутим, имајући у виду да су учесници на тржишту на различит начин исказали просечне набавне цене (са или без зависних трошкова набавке, за меркантилни сунцокрет и припремљено зрно, као и укључујући друге трошкове по основу структурног финансирања), не може се са сигурношћу тврдити да израчунати коефицијенти веродостојно приказују стварни однос цена по којима су уљаре у посматраном периоду набављале сунцокрет на тржишту.

У циљу идентификовања евентуалних разлога за пад просечне набавне цене сунцокрета рода 2018. године у односу на род 2017. године, посматрано је како су се у посматраном периоду кретале просечна извозна цена сунцокрета, сировог и рафинисаног сунцокретовог уља.

У табели бр. 6 дат је упоредни приказ просечне набавне цене сунцокрета, као и просечне извозне цене сунцокрета, просечне извозне цене сировог и рафинисаног сунцокретовог уља у 2017. и 2018. години и одговарајући индекс. Све цене су исказане у еврима по тони, ради упоредивости. Просечна набавна цена сунцокрета прерачуната је у евре према просечном средњем курсу НБС за односну годину.

Табела бр. 6 – Упоредни приказ просечне набавне цене сунцокрета и просечних извозних цена за зрно, сирово и рафинисано уље (у ЕУР/т)

Цена	2017	2018	Индекс (2017=100)
Просечна набавна цена сунцокрета	319	276	86.4
Просечна извозна цена сунцокрета	371	354	95.6
Просечна извозна цена сировог уља	727	623	85.7
Просечна извозна цена рафинисаног уља	834	766	91.9

Извор: Калкулације СЕА на основу података учесника на тржишту и Управе царина

На основу података из табеле можемо закључити да је код свих посматраних категорија дошло до пада просечне набавне односно извозне цене у 2018. у односу на 2017. годину. Просечна извозна цена сировог уља смањена је за 16%, за колико је смањена и просечна набавна цена сунцокрета, док су просечне извозне цене сунцокрета и рафинисаног уља претрпеле нешто мањи пад и то 4% и за 8%, респективно. Имајући у виду да је Република Србија значајан извозник како сунцокрета, тако и сунцокретовог уља, сировог и рафинисаног, овакав тренд просечних извозних цена могао је утицати на пад просечне набавне цене сунцокрета на домаћем тржишту.

Још један фактор који је могао утицати на пад просечне набавне цене сунцокрета у 2018. години јесте пораст залиха сунцокрета за око XXX просечно годишње. На графикону бр. 18 приказане су укупне залихе сунцокрета посматраних учесника на тржишту у децембру месецу односне године.

Графикон бр. 18 – Укупне залихе сунцокрета на крају године

XXX

Према подацима које су доставили учесници на тржишту, укупне залихе сунцокрета, исказане у тонама прерадног квалитета, на крају 2016. године износиле су свега XXX укупне годишње производње, да би на крају 2017. године износиле XXX годишње производње. У 2018. години укупне залихе сунцокрета су износиле XXX, што је истовремено и трогодишњи максимум.

6. Закључак

Анализа услова конкуренције на тржишту производње и продаје (откупа) сунцокрета је спроведена са циљем да се сагледа тржиште производње и продаје сунцокрета, са аспекта тржишне структуре и удела учесника на том тржишту, као и да се анализира кретање откупних цена сунцокрета у посматраном периоду.

У циљу спровођења анализе, прикупљени су и анализирани подаци Министарства финансија - Управе царина о увозу и извозу сунцокретовог семена, сировог и рафинисаног сунцокретовог уља, као и јавно доступни подаци званичне статистике о производњи сунцокрета у земљи и у свету. У току анализе прикупљени су и анализирани подаци произвођача уља, који директно или индиректно откупљују готово целокупне произведене количине ове уљарице.

Република Србија је значајан произвођач сунцокрета и нето извозник сунцокретовог семена, сировог и рафинисаног сунцокретовог уља. Производња сунцокрета и засејане површине имају растући тренд, а око 20% укупне домаће производње пласира се на иностраном тржишту. У трогодишњем периоду извоз сунцокрета је готово удвостручен, док је извоз сировог уља повећан за 21%. Најзначајнији извозник сунцокретовог семена и сировог уља је друштво ХХХ. ХХХ је истовремено и најзначајнији увозник сунцокретовог семена, а сунцокрет из увоза, осим у 2017. години, када је просечна увозна цена била на минимуму у посматраном трогодишњем периоду, има занемарљив удео у домаћој потрошњи.

Просечне извозне цене сунцокрета, сировог и рафинисаног сунцокретовог уља имале су негативан тренд у посматраном периоду, уз нешто израженији пад у 2018. години у односу на 2017. годину.

Произвођачи уља сунцокрет набављају углавном на домаћем тржишту, директно од произвођача, од других откупљивача, и/или од произвођача који су истовремено и откупљивачи, као и једни од других. ХХХ

Процењен укупан откуп сунцокрета у посматраном трогодишњем периоду кретао се између 600-700 хиљада тона годишње и прилично добро рефлектује домаћу производњу сунцокрета, а индекс повећања откупљених количина није одступао значајно од индекса повећања производње сировог и рафинисаног сунцокретовог уља.

Структура тржишта откупа сунцокрета је релативно стабилна у посматраном периоду. Лидер у откупу сунцокрета на домаћем тржишту је ХХХ, а прате га ХХХ и ХХХ и ова три тржишна учесника откупе преко 80% укупно откупљених количина сунцокрета.

Откуп сунцокрета је сезонског карактера и у периоду од августа до октобра откупи се око 70-75% укупних количина сунцокрета. На почетку сезоне откупа сунцокрет се откупљује по аконтним ценама, које не морају бити и коначне цене, већ се могу увећати уколико купац процени да у распону зараде постоји простор да се део зареде алоцира на његове продавце.

Анализа података о кретању недељне цене сунцокрета у периоду од јануара 2016. до децембра 2018. године, преузетих из базе Система тржишних информација пољопривреде Србије (СТПС) Министарства пољопривреде, показала је да су најниже

цене зрна по правилу забележене у августу и септембру месецу, на самом почетку жетве и откупа рода из текуће године. Анализа је такође показала да је у 34. недељи 2018. године дошло до значајног пада цене зрна сунцокрета са 38,00 на 28,00 динара по кг, што је уједно и најнижа забележена откупна цена у посматраном трогодишњем периоду.

Упоредна анализа просечних откупних цена сунцокрета на годишњем нивоу израчунатих на основу података које су доставили учесници на тржишту, такође је показала осетан пад просечне набавне цене у 2018. у односу на 2017. годину, када је набавна цена била рекордно висока за посматрани трогодишњи период. Просечна набавна цена за посматраних шест учесника на тржишту у 2018. години била је за 16% нижа од просечне набавне цене у 2017. години, док је просечна набавна цена на почетку сезоне откупа рода 2018. године била за 21% нижа од просечне набавне цене за род 2017. године.

Упоредни приказ просечне набавне цене сунцокрета, као и просечне извозне цене сунцокрета, просечне извозне цене сировог и рафинисаног сунцокретовог уља показао је да је код свих посматраних категорија дошло до пада у 2018. години у односу на 2017. годину. Имајући у виду да је Република Србија значајан извозник како семена сунцокрета, тако и сунцокретовог уља, сировог и рафинисаног, овакав тренд просечних извозних цена, уз значајан пораст залиха сунцокрета у посматраном периоду, могао је утицати на пад просечне набавне цене сунцокрета на домаћем тржишту.

Комисија се приликом ове анализе, као што је то био случај и у претходним анализама тржишта откупа пољопривредних производа, сусрела са проблемом ограничене употребне вредности расположивих података. Према мишљењу Комисије, оно што је битно, како за што квалитетнију анализу стања конкуренције, тако и за формирање квалитетне пољопривредне политике, јесте побољшање квалитета и степена ажурности доступних статистичких података, посебно у делу који се односи на податке о укупној годишњој производњи, који се објављују крајем текуће за претходну годину.

Имајући у виду значај ове пољопривредне културе за развој прехранбене индустрије и свеукупан индустријски развој, као и закључке ове анализе, Комисија ће и у будуће са посебном пажњом пратити понашање учесника на том тржишту и околности које би могле да укажу на повреде Закона.

Комисија се захваљује свим учесницима на тржишту који су током анализе услова конкуренције уредно доставили тражене податке и истовремено позива учеснике и осталу стручну јавност да упуте своје коментаре на извештај.